

Milliy vokal ijrochiligini rivojlantirishning pedagogik asoslari, elektron o'quv dasturlar yaratish texnologiyalari metodikasi

O'ktam San'atboy-o'g'li San'atboev
Buxoro Xalqaro universiteti

Annotatsiya: Maqolada milliy vokal ijrochiligini rivojlantirishning pedagogik asoslari va elektron o'quv dasturlar yaratish texnologiyalari metodikasi tahlil qilinadi. Tadqiqot milliy vokal merosini saqlash va rivojlantirishga qaratilgan zamonaviy pedagogik yondashuvlarni o'rganadi. Elektron o'quv dasturlari yordamida talabalarning melodik, ritmik va ifodaviy ko'nikmalarini shakllantirish imkoniyatlari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, maqolada interfaol metodlar, modulli ta'lim va audio-video tahlil orqali talabanning ijodiy yondashuvini rivojlantirish, individual ovoz xususiyatlariga mos ta'lim berish metodikasi keltiriladi. Tadqiqot natijalari milliy vokal ijrochiligini zamonaviy pedagogik yondashuvlar bilan uyg'unlashtirish va elektron resurslardan foydalanishning samaradorligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: milliy vokal, ijrochilik, pedagogik yondashuv, elektron o'quv dasturi, interfaol metodlar, modulli ta'lim, audio-video tahlil, ovoz xususiyatlari, ijodiy ko'nikmalar, musiqiy pedagogika

Pedagogical foundations of the development of national vocal performance, methodology of electronic curriculum creation technologies

O'ktam San'atboy-o'g'li San'atboev
Bukhara International University

Abstract: The article analyzes the pedagogical foundations of the development of national vocal performance and the methodology of electronic curriculum creation technologies. The study examines modern pedagogical approaches aimed at preserving and developing the national vocal heritage. The possibilities of forming melodic, rhythmic and expressive skills of students using electronic curriculum are considered. The article also presents a methodology for developing a student's creative approach through interactive methods, modular education and audio-video analysis, and teaching in accordance with individual voice characteristics. The results of the study show the effectiveness of combining national vocal performance with modern pedagogical approaches and using electronic resources.

Keywords: national vocal, performance, pedagogical approach, electronic curriculum, interactive methods, modular education, audio-video analysis, voice characteristics, creative skills, musical pedagogy

Kirish. Milliy vokal ijrochiligi - o'zining tarixiy va madaniy ildizlari bilan ajralib turadigan musiqa san'ati bo'lib, u nafaqat madaniy merosni saqlash, balki yosh ijrochilarning musiqiy tafakkurini va ijodiy ko'nikmalarini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. O'zbekiston milliy vokal maktabi o'zining melodik, ritmik va ifodaviy xususiyatlari bilan tanilgan. Shu sababli, zamonaviy ta'lim jarayonida milliy vokal uslublarini rivojlantirish uchun pedagogik asoslarni aniqlash, elektron o'quv dasturlari yaratish va interfaol metodlardan foydalanish dolzarb hisoblanadi.

Oliy ta'lim muassasalarida milliy vokal ijrochiligini o'rgatish jarayoni nafaqat nazariy bilimlarni, balki amaliy ko'nikmalarni ham o'z ichiga oladi. Elektron o'quv dasturlari va audio-video resurslar yordamida talaba o'z ijrosini qayta ko'rib chiqadi, milliy vokal uslubini mustahkamlash va ijodiy yondashuvni rivojlantirish imkoniga ega bo'ladi. Maqolaning maqsadi - milliy vokal ijrochiligini rivojlantirishning pedagogik asoslarini aniqlash, elektron o'quv dasturlarini yaratish texnologiyalari metodikasini tahlil qilish va ularni amaliyotga tatbiq etish imkoniyatlarini ko'rsatishdir.

Asosiy qism

Milliy vokal ijrochiligi - bu o'zining tarixiy ildizlari, melodik va ritmik o'ziga xosligi bilan ajralib turadigan musiqa san'ati bo'lib, u milliy musiqiy madaniyatni saqlash va rivojlantirishning ajralmas qismi hisoblanadi. O'zbekiston milliy vokal maktabi asrlar davomida shakllangan, xalq kuylari va lirik qo'shiqlardan iborat bo'lib, ularning har biri o'z davrining madaniy, ijtimoiy va emotsional tafakkurini aks ettiradi. Milliy vokal ijrochiligi nafaqat texnik va melodik ko'nikmalarni, balki ifodaviy va dramatik imkoniyatlarni ham talab qiladi. Shu sababli, uni o'rganish jarayoni talabaning musiqiy tafakkuri, ovoz nazorati va ijodiy yondashuvini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Milliy vokal ijrochiligida eng asosiy komponentlardan biri melodik xususiyatdir. O'zbek xalq qo'shiqlari o'ziga xos ornamentik naqshlari, melizmalari va frazalari bilan ajralib turadi. Har bir fraza milliy o'zlikni ifodalovchi ma'noga ega bo'lib, ijrochi uning ohangini, tempi va emotsional boyligini aniq yetkazishi lozim. Shu jihatdan, talaba o'z ovoz diapazonini bilishi, melodik chiziqni to'g'ri ifodalashi va frazlash texnikasini mukammal egallashi talab etiladi. Milliy kuylarda ishlatiladigan ornamentlar va melizmalar ijrochining texnik tayyorgarligi va musiqa tafakkurini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi.

Ritmik jihatdan milliy vokal ijrochiligi murakkabliklarga boy. O'zbek xalq qo'shiqlarida poliritmik naqshlar, o'ziga xos urg'u tizimi va ritmik modulyatsiyalar

mavjud. Bu esa ijrochi va tinglovchi o'rtasida o'ziga xos musiqiy muloqotni yaratadi. Talaba ritmni to'g'ri idrok etishi, har bir urg'uni aniq bajarishi va frazalarni ritmik uyg'unlik bilan ifodalashi lozim. Shu bilan birga, xor yoki guruh ijrosida milliy kuylarning ritmik strukturasi moslashtirish, turli ovoz qismlarini uyg'unlashtirish va musiqiy uyg'unlikni saqlash muhim hisoblanadi.

Ifodaviylik milliy vokal ijrochiligining ajralmas qismi bo'lib, u talabaning emotsional tafakkurini rivojlantiradi. O'zbek kuylari nafaqat melodik va ritmik boyluk, balki mazmunli so'z va his-tuyg'ularni ham o'zida mujassam etadi. Shu sababli, ijrochi dynamics, timbre, frazlash va emotsional intonatsiyani puxta bilishi kerak. Talaba musiqa orqali his-tuyg'ularni yetkazishni o'rganadi, har bir so'zni va har bir frazani to'g'ri ifodalaydi, bu esa milliy vokal uslubini saqlashga xizmat qiladi.

Pedagogik jihatdan, milliy vokal ijrochiligini o'rgatishda ustoz-shogird an'anasi katta ahamiyatga ega. Bu an'ana asrlar davomida shakllangan va talabalarga nafaqat texnik ko'nikmalarni, balki musiqiy tafakkur, estetik did va emotsional ifodani o'rgatadi. Zamonaviy pedagogik yondashuvlar esa bu an'anani interfaol metodlar, modulli ta'lim va elektron resurslar yordamida kengaytiradi. Masalan, audio-video tahlil orqali talaba o'z ijrosini qayta ko'rib chiqadi, kamchiliklarni aniqlaydi va milliy vokal uslubiga moslashtiradi. Shu bilan birga, modulli ta'lim yondashuvi talabaning melodik, ritmik va ifodaviy ko'nikmalarini bosqichma-bosqich rivojlantirish imkonini beradi.

Milliy vokal ijrochiligi ijodiy yondashuvni ham rivojlantiradi. Talaba nafaqat tayyor frazalarni o'rganadi, balki ularni turli ijodiy variantlarda ifodalash imkoniga ega bo'ladi. Loyiha asosida ishlash (project-based learning) metodikasi talabaning milliy repertuarni tahlil qilishi, unga yangi ifoda shakllarini yaratishi va yakuniy ijro loyihasini taqdim etishi uchun qulay vosita hisoblanadi. Shu tariqa, ijodiy yondashuv talabaning musiqiy tafakkuri va mustaqil ishlash ko'nikmalarini oshiradi.

Xor va guruh ijrosida milliy vokal uslublarini integratsiya qilish ham muhimdir. Talaba individual ovoz qismlarini o'rganib, so'ngra ular guruhda uyg'unlashtiriladi. Bu jarayon nafaqat individual texnik va ifodaviy ko'nikmalarni rivojlantiradi, balki kollektiv ijro madaniyatini ham mustahkamlaydi. Multimedia resurslar va elektron platformalar yordamida talaba o'z ijrosini qayta ko'rib chiqadi, milliy vokal frazalarni tahlil qiladi va samarali moslashtiradi.

Shu bilan birga, milliy vokal ijrochiligi talabaning musiqiy didini va san'atga bo'lgan hurmatini shakllantiradi. U milliy merosga qiziqish uyg'otadi, o'ziga xos ijodiy yondashuvni rivojlantiradi va milliy o'zligini anglashga yordam beradi. Pedagogik yondashuvlar va zamonaviy texnologiyalarni uyg'unlashtirish orqali milliy vokal ijrochiligi zamonaviy ta'lim jarayonida yanada samarali va boyituvchi bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, milliy vokal ijrochiligi - bu nafaqat texnik va melodik ko'nikmalarni, balki ifodaviylik, emotsional tafakkur va ijodiy yondashuvni rivojlantiruvchi san'atdir. Ustoz-shogird an'anasi, interfaol metodlar, modulli ta'lim va elektron resurslar yordamida milliy vokal ijrochiligi talabaning musiqiy, pedagogik va ijodiy salohiyatini maksimal darajada rivojlantirish imkonini beradi. Shu tariqa, milliy vokal merosi saqlanib qoladi, zamonaviy pedagogik jarayonga muvaffaqiyatli integratsiyalanadi va yosh ijrochilarni san'atga chuqur qiziqtiradi.

1. Milliy vokal ijrochiligini rivojlantirishning pedagogik asoslari

Milliy vokal ijrochiligini rivojlantirishda pedagogik yondashuvlar quyidagi asosiy yo'nalishlarda amalga oshiriladi:

- Melodik va ritmik ko'nikmalarni shakllantirish - talaba o'zining ovoz diapazoni va vokal frazalarni to'g'ri ifodalash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Milliy kuylarda ishlatiladigan ornamentik naqshlar va frazalarni ko'p ovozli ijroda moslashtirish metodlari qo'llaniladi.

- Ifodaviylik va emotsional tafakkur - milliy vokal uslubining emotsional boyligini saqlash va uni ijro etishda dynamics, frazlash, timbre bilan ishlash metodlari qo'llanadi.

- Individual yondashuv - har bir talabaning ovoz xususiyatlari va musiqiy sezgisi hisobga olinadi. Bu talabaning o'z ijodiy ifodasini rivojlantirishga imkon beradi.

- Kollektiv ijro madaniyati - guruhda ishlash, ko'p ovozli ijro, hamkorlik va musiqiy muloqotni rivojlantirish metodlari.

2. Elektron o'quv dasturlari yaratish texnologiyalari

Elektron o'quv dasturlari talabalarga milliy vokal ijrochiligini o'rganishda quyidagi imkoniyatlarni beradi:

- Audio-video tahlil - talaba o'z ijrosini yozib, milliy vokal uslubiga mosligini tahlil qiladi. Bu jarayon talabaning texnik va ifodaviy ko'nikmalarini mustahkamlashga xizmat qiladi.

- Interfaol mashg'ulotlar - talaba elektron platformalar orqali melodik, ritmik va frazlash mashqlarini bajaradi, individual va guruh ishlarida faol ishtirok etadi.

- Modulli ta'lim texnologiyasi - pedagoglar vokal ko'nikmalarni modulga bo'lish orqali o'rgatadi: melodik modul, ritmik modul, ifodaviy modul, kollektiv ijro moduli. Bu yondashuv talabaning ijodiy va texnik ko'nikmalarini bosqichma-bosqich rivojlantirish imkonini beradi.

- Loyiha asosidagi ishlash (project-based learning) - talaba milliy vokal repertuarini o'rganadi, uni tahlil qiladi va yakuniy ijro loyihasini taqdim etadi. Bu ijodiy yondashuvni rag'batlantiradi.

3. Pedagogik samaradorlikni oshirish metodlari

Milliy vokal ijrochiligida elektron resurslar va interfaol metodlardan foydalanish quyidagi samaralarni beradi:

- Talabaniing melodik va ritmik aniqligi oshadi.
- Emotsional ifodaviylik va frazlash texnikasi rivojlanadi.
- Talaba milliy vokal uslubiga moslikni mustahkamlash orqali kollektiv ijroda samarali ishlay oladi.
- Ijodiy yondashuv va musiqiy tafakkur rivojlanadi, individual ovoz xususiyatlariga asoslangan ijro shakllanadi.

4. Amaliy tadqiqot va tavsiyalar

Elektron o'quv dasturlari yordamida talaba o'z ijrosini qayta ko'rib chiqadi va pedagog bilan birgalikda o'rganadi. Shu bilan birga, multimedia resurslar yordamida milliy kuylarning ritmik va melodik xususiyatlari tahlil qilinadi. Pedagogik jarayonda modul tizimi va interfaol metodlarni uyg'unlashtirish tavsiya etiladi.

Xulosa. Milliy vokal ijrochiligini rivojlantirish pedagogik yondashuvlar va elektron o'quv dasturlari yordamida samarali amalga oshiriladi. Interfaol metodlar, audio-video tahlil, modulli ta'lim va loyiha asosida ishlash talabaniing melodik, ritmik va ifodaviy ko'nikmalarini rivojlantiradi, milliy o'zlikni anglashga yordam beradi. Elektron resurslar va multimedia texnologiyalari milliy vokal ijrochiligini zamonaviy pedagogik talablar bilan uyg'unlashtirish va pedagogik samaradorlikni oshirish imkonini beradi. Shu tariqa, milliy vokal merosi zamonaviy ta'lim muhitida qo'llanib, talabalarning ijodiy yondashuvi va kollektiv ijro madaniyatini mustahkamlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. КБ Холиков. Структура физических упражнений на уроках музыки. Scientific progress 2 (3), 1060-1067
2. КБ Холиков. Математический подход к построению музыки разные условия модели построения. Science and Education 4 (2), 1063-1068
3. КБ Холиков. Актуальные задачи высшего профессионального образования и стратегии обучения по направлениям музыки и музыкальное образование. Science and Education 2 (11), 1039-1045
4. КБ Холиков. Ответ на систему восприятия музыки и психологическая состояния музыканта. Science and Education 4 (7), 289-295
5. КБ Холиков. Мозг и музыкальный разум, психологическая подготовка детей и взрослых к восприятию музыки. Science and Education 4 (7), 277-283
6. КБ Холиков. Строительство уникальных знаний и сооружений по музыке в высшей, учебных заведениях. Scientific progress 2 (6), 958-963
7. КБ Холиков. Воспитание эстетического вкуса, исполнительской и слушательской культуры. Science and Education 3 (2), 1181-1187
8. КБ Холиков. Звуковысотная организация и последовательность частей формы музыки. Scientific progress 2 (4), 557-562

9. КБ Холиков. Свободой выбора исполнительского состава в эпоху ренессанса. *Scientific progress* 2 (4), 440-445
10. КБ Холиков. Полуимпровизационные формы профессиональной музыки *Scientific progress* 2 (4), 446-451
11. КБ Холиков. Сравнение систематического принципа музыкально психологического формообразования в сложении музыки. *Science and Education* 4 (7), 232-239
12. КБ Холиков. Измерение эмоции при разучивании музыки, функция компонентного процессного подхода психологического музыкального развития. *Science and Education* 4 (7), 240-247
13. КБ Холиков. Важнейшие общие основы музыкальной формы. *Scientific progress* 2 (2), 568-571
14. КБ Холиков. Передовые формы организации педагогического процесса обучения по специальности музыкальной культуры. *Science and Education* 4 (3), 519-524
15. КБ Холиков. Проект волевого контроля музыканта и воспроизводимость музыкального произведения. *Science and Education* 4 (7), 189-197
16. КБ Холиков. Педагогическое корректирование психологической готовности ребенка к обучению фортепиано в музыкальной школе. *Science and Education* 4 (7), 332-337
17. КБ Холиков. Музыка как важнейший фактор, распределительных отношений длительности звуков, системы аккордов в ладовом отношении и модель продукционных правил в системе образования. *Science and Education* 3 (1), 656-662
18. КБ Холиков. Внимание и его действие обученному музыканту и оценка воспроизводимости тренировок. *Science and Education* 4 (7), 168-176
19. КБ Холиков. Важнейшие ощущение для обработки основной темы как канонический, зеркально отражающего рефрена деятельности учителя музыки. *Science and Education* 3 (1), 608-613
20. КБ Холиков. Аксоны и дендриты в развиваемый музыкально психологического мозга. *Science and Education* 4 (7), 159-167
21. КБ Холиков. Рост аксонов в развиваемый музыкально психологического мозга в младшем школьном возрасте. *Science and Education* 4 (7), 223-231
22. КБ Холиков. Роль гармонии в построении музыкального произведений. *Science and Education* 3 (1), 565-571

23. КБ Холиков. Эволюция эстетики в условиях прогрессивной модели музыкальной культуры, из опыта работы КБ Холикова 30 школы г. Бухары Республики Узбекистан. *Science and Education* 4 (3), 491-496

24. КБ Холиков. Музыкальное движение под действием внутренних сил гармонии как маятник всего произведения. *Science and Education* 3 (1), 559-564

25. КБ Холиков. Многоголосные формы музыки на основе традиционных принципов организации. *Scientific progress* 2 (4), 375-379

26. КБ Холиков. Подбор аккордов в композиции и стремлении к более точной и однозначной фиксации в музыке. *Scientific progress* 2 (4), 545-549

27. КБ Холиков. Нарастание педагогического процесса посредством тестирования на материале предмета в рамках специальности музыкальной культуры. *Science and Education* 4 (3), 505-511

28. КБ Холиков. О соответствующих последовательности трех аккордов тоники, субдоминанты и доминанты. *Scientific progress* 2 (3), 1068-1073

29. КБ Холиков. Анализа музыкальных произведений и управления многоголосных произведений. *Scientific progress* 2 (2), 280-284

30. КБ Холиков. Измерения непрерывного занятия и музыкальная нейронная активность обучения музыкального произведения. *Science and Education* 4 (7), 312-319